

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง และได้ นำเสนอตามลำดับดังนี้ ทศนะเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ของนักวิชาการในสาขาต่าง ๆ บุคคลสำคัญในสังคม บุคคลทั่วไป การวิเคราะห์เนื้อหา หนังสือเรียน และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ

ทศนะ เกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี

ท่านพระธรรมโกศาจารย์ (บุญพ สุทฺธิสีโล, 2536) ได้ให้ทศนะเกี่ยวกับพลเมืองดี ไว้ว่า พลเมืองดีคือผู้ที่สามารถดำรงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ไว้ได้ โดยการทำหน้าที่ พลเมืองดี ดังนี้

1. มีความรักชาติ เคารพศาสนา เทิดทูนพระมหากษัตริย์
2. ศรัทธาการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข
3. เคารพกฎหมายบ้านเมือง
4. เสียสละบำรงรัฐ
5. ช่วยสร้าง ป้องกันรักษาสาธารณสมบัติของชาติ
6. พัฒนาตนเองให้สมบูรณ์และก้าวหน้าอยู่เสมอ
7. มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหน้าที่การงาน
8. มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่การงาน
9. ขยันหมั่นเพียรประกอบอาชีพสุจริต
10. ประพฤติดีมีวินัย
11. รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
12. มีวิจารณญาณ ทำการโดยใช้ปัญญา ไคร่ครวญเสียก่อนจึงทำอะไร
13. เสียสละไม่เห็นแก่ตัว เมื่อชาติมีภัยก็สามารถเสียสละชีวิตเพื่อประเทศชาติได้
14. ไม่ตกเป็นทาสยาเสพติดและอบายมุขทุกชนิด

ท่านพระเทพวิสุทธิเมธี (ปัญญา นันทภิกขุ เขมกะ, ม.ป.ป.) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับ
 คนดีสรุปได้ว่า คนดีคือ คนที่มีวิชา มีความรู้ดีด้วย มีความประพฤติดีด้วย หรือคนดี ได้แก่ ผู้ที่มี
 ความรู้ควบคู่กับมีคุณธรรม คือคนดีจะต้องมีคุณลักษณะ 2 ประการ คือ มีคุณวุฒิ หมายถึง ความ
 เจริญด้วยความดี โดยมีวิชาความรู้ปรากฏอย่างเด่นชัด จนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายว่าดีเด่น
 ในด้านวิชาความรู้ และมีคุณภาพ หมายถึง การแสดงออกซึ่งความดีที่มีในตนให้ปรากฏเป็นที่
 ประจักษ์อย่างชัดเจน แจ่มแจ้ง จนเป็นที่ยอมรับของคนทั้งหลายอีกว่ามีความสามารถเหมาะสม
 ทุกประการ คู่ควรกับการงาน ฐานะ ทั้งมีความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมายอย่างดีที่สุด
 ด้วย และคนดีจะต้องมีคุณธรรมดังต่อไปนี้ คือ

1. คนดี มีความรู้ดี
2. คนดี มีมารยาทงาม
3. คนดี มีความซื่อสัตย์
4. คนดี มีความสุจริต
5. คนดี มีน้ำใจดี
6. คนดี มีน้ำใจงาม
7. คนดี พุดจาไพเราะ สุภาพ นุ่มนวล ไม่หยาบคายและไม่แข็งกระด้าง
8. คนดี พุดแต่เพียงพอดี ไม่พุดเพื่อเจ้อ
9. คนดี พุดแต่คำจริง ไม่พุดปิด
10. คนดี พุดแต่คำที่สมานให้เกิดความสามัคคี ไม่พุดยุบยงให้เขาแตกร้างกัน
11. คนดี เป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้าน
12. คนดี เป็นผู้ประหยัด ใช้จ่ายโดยพอดี ไม่ฟุ่มเฟือย
13. คนดี รู้จักรักษาเกียรติยศตนเอง
14. คนดี ช่วยรักษาเกียรติยศของญาติและมิตรสหาย
15. คนดี ช่วยรักษาเกียรติยศของสถานที่อันตนทำงานและของเพื่อนร่วมงาน
16. คนดี เป็นผู้รักความสงบ
17. คนดี เป็นผู้สามารถสร้างตนเองให้เป็นหลักฐานโดยชอบ
18. คนดี รู้จักปกครองตนเอง

ท่านพระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตฺโต, 2537 ได้ให้ทรรศนะที่เกี่ยวกับคนดีไว้ 2 ลักษณะคือ การเป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาติ และการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า ผู้ที่เป็นสมาชิกที่ดีของมนุษยชาตินั้น คือผู้ที่มีลัทธิปริยธรรม 7 คือ

1. ธรรมัญญาตา รู้หลักและรู้จักเหตุ คือ รู้หลักการ และกฎเกณฑ์ของสิ่งทั้งหลาย รู้เข้าใจสิ่งทีตนจะต้องประพฤติปฏิบัติ ตามเหตุผล ตลอดจนขั้นสูงสุดคือรู้เท่าทันกฎธรรมคณาหรือหลักความจริงของธรรมชาติ

2. อุตตัญญาตา รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมายและความมุ่งหมายของหลักการที่ตนปฏิบัติ ตลอดจนถึงขั้นสูงสุด คือรู้ความหมายของคติธรรมคณาและประโยชน์ที่เป็นสาระของชีวิต

3. อุตตัญญาตา รู้จักตน คือรู้ตามความจริงว่าตนเป็นอย่างไรแล้วประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสม และรู้จักปรับปรุงส่งเสริมให้เจริญงอกงาม

4. มัตตัญญาตา รู้จักประมาณ คือ รู้จักพอดี

5. กาลัญญาตา รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม ในการประกอบกิจการงานต่าง ๆ

6. ปริสัจญญาตา รู้จักชุมชน คือ รู้การอันควรประพฤติปฏิบัติในถิ่นชุมชนและต่อชุมชนนั้น

7. บุคคลัญญาตา รู้จักบุคคล คือรู้จักและเข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อจะปฏิบัติต่อบุคคลอื่นได้ดี และถูกต้องเหมาะสมและผู้ที่เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม คือ ผู้ที่มีจิตใจกว้างขวาง มีพรหมวิหาร 4 คือ

1. เมตตา ความรัก คือ ความปรารถนาช่วยเหลือให้ทุกคนประสบความสุข

2. กรุณา ความสงสาร คือ ยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์

3. มุทิตา ความเบิกบานพลอยยินดี เมื่อเห็นผู้อื่นอยู่ดีมีสุข

4. อุเบกขา ความมีใจเป็นกลาง

นอกจากมีจิตใจกว้างขวางแล้ว จะต้องปฏิบัติตามหลักการสงเคราะห์คือจะต้องเป็นผู้มีสังคหวัตถุ 4 เป็นธรรม ในการปฏิบัติต่อผู้อื่น คือ

1. ทาน ให้ปัน คือ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ

2. ปิยวาจา พูดอย่างรักกัน คือ กล่าวคำสุภาพ ให้เกิดความสามัคคี

3. อุตถจริยา ทำประโยชน์แก่เขา คือ ช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ
4. สมานตตา เอาตัวเข้าสมาน คือ ทำตัวให้เข้ากับเขาได้ วางตนเสมอ

ทันเสมอปลาย

ในทัศนะของนักวิชาการ ดร.กระมล ทองธรรมชาติ (2525) ได้เสนอไว้ว่า
พลเมืองดีของชาติควรมีคุณธรรมและจริยธรรม 10 ประการ คือ

1. ความนิยมการปกครองระบอบประชาธิปไตย รักและเทิดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
2. การมีระเบียบวินัย หมายความว่าควบคุมตัวเองมิให้ละเมิดระเบียบข้อบังคับได้โดยไม่ต้องมีใครมาสั่ง
3. ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ หมายความว่า ทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุด
4. ความซื่อสัตย์สุจริต หมายถึง การดำรงชีวิตและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต
5. การเสียสละเพื่อส่วนรวม หมายถึง การเสียสละประโยชน์ส่วนตนบางอย่างเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
6. ความสามัคคี หมายถึง ความรักใคร่กลมเกลียวกัน และช่วยเหลือการทำงานเพื่อส่วนรวม
7. ความกล้าหาญ หมายถึง ความพร้อมที่จะเสียสละชีวิตเป็นชาติพลี
8. การไม่โลภไม่ขโมย และไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตของผู้อื่น
9. การละอายและเกรงกลัวในการกระทำชั่ว
10. ความเชื่อมั่นในตนเอง และมีเหตุผลในการกระทำ หมายความว่าต้องมี ความเชื่อมั่นอย่างมีเหตุผลว่าตนเองเท่านั้นที่จะสามารถช่วยตนเองได้ ฟ้าดินหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ไม่สามารถช่วยตนให้ประสบความสำเร็จในการกระทำต่าง ๆ ได้

กิตติพงศ์ วงศ์สุนทร (2527) กล่าวถึงคุณลักษณะของจริยธรรมพื้นฐานที่ควรปลูกฝัง 11 ประการ ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์ ความมีเหตุผล ความกตัญญูกตเวที ความมีระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัด ความยุติธรรม ความอดุสาหะ และ ความเมตตากรุณา

ดร.จางงัก อติวิฒนสิทธิ์ (2529) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคนดี สรุปได้ว่า คนดีคือ คนที่บุคคลอื่นในสังคมยอมรับว่ามีคุณลักษณะพิเศษเป็นที่พึงปรารถนา ไปที่ไหนก็ตามมีคนยอมรับไม่มีใครรังเกียจ มีแต่คนรักและกล่าวขวัญถึงในทางที่ดีทั้งต่อหน้าและลับหลัง จะต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติตามคุณธรรมอย่างสม่ำเสมอ เป็นตัวอย่างแห่งความกล้าทางศีลธรรมแก่คนอื่น คือกล้าที่จะทำความดีเพื่อความดีโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนหรือค้ายกย่องชมเชย และคนดีจะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการพัฒนา พร้อมทั้งทางกาย ทางวาจา ทางจิตใจ คือ จะต้องเป็นผู้ที่ได้รับการอบรมหรือพัฒนาดีทั้ง 4 ด้าน คือ

1. การพัฒนากาย หมายถึง การที่ร่างกายที่เจริญแล้วคือจะต้องรู้จักรักษา ร่างกายให้เข้มแข็ง มีพลังงานมี รู้จักเลือกรับประทานอาหารที่เป็นประโยชน์ รู้จักพัฒนา สิ่งแวดล้อม
2. การพัฒนาศีล หมายถึง การมีศีลที่เจริญ คือการมีพฤติกรรมทางสังคมที่พัฒนาแล้ว มีการฝึกอบรมตนให้มีความประพฤติดี มีระเบียบวินัย มีความสุจริตกาย วาจา และใจ
3. การพัฒนาจิต หมายถึง การอบรมจิตใจให้มีความเจริญงดงาม มีสุขภาพจิตที่ดี มีจิตที่ประกอบไปด้วยคุณธรรม
4. การพัฒนาปัญญา หมายถึง การรู้จักไตร่ตรองวินิจฉัยตรงตามความเป็นจริง ไม่มีกิเลสเคลือบแฝง

ปรีชา ตงมณี (2531) ได้กล่าวถึงพลเมืองดีว่าจะต้องมีหน้าที่พลเมืองดี 4 ประการ คือ

1. หน้าที่พลเมืองดีต่อตนเอง คือ ต้องมีคุณธรรมประจำตัว
2. หน้าที่พลเมืองดีต่อครอบครัว คือ การนำเอาหน้าที่พลเมืองดีต่อตนเองมาใช้ในการพัฒนาครอบครัวให้สมาชิกในครอบครัวได้รับความสุข
3. หน้าที่พลเมืองดีต่อชุมชน คือ ช่วยทำให้ชุมชนหรือสังคมมีความสุขสงบปลอดภัย
4. หน้าที่พลเมืองดีต่อชาติ คือ ต้องรักและหวงแหนชาติ และปฏิบัติหน้าที่ของพลเมืองตามที่กฎหมายกำหนด

นพพร พานิชสุข (2531) ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับคุณลักษณะพึงประสงค์ของพลเมืองไทย สรุปได้ว่าจะต้องมีคุณลักษณะดังนี้คือ

1. ทุกคนในชาติต้องรู้จักสิทธิ-หน้าที่ ตลอดจนความรับผิดชอบของแต่ละคนอย่างจริงจังด้วยจิตสำนึกอย่างถูกต้องเหมาะสม
2. ทุกคนในชาติต้องมีคุณลักษณะพิเศษต่อไปนี้อย่างจริงจัง อาทิเช่น ความขยัน ความอดทน การประหยัด รวมไปถึงการรักความก้าวหน้าของตนเอง เป็นสำคัญ
3. ทุกคนในชาติต้องรู้จักสร้างตนเองโดยรู้จักพึ่งตนเองเป็นสำคัญเพื่อให้เกิดความรู้สึกการเป็นบุคคลที่มีเลือดนักรู้เพิ่มมากขึ้น
4. ทุกคนในชาติต้องสำนึกหักค้ำศรี ความเป็นคนอย่างจริงจังโดยประพฤติปฏิบัติตน ลดความเห็นแก่ตัวให้น้อยลง
5. ทุกคนในชาติต้องพัฒนาจิตใจให้สะอาดขึ้น และฝึกฝนให้ร่างกายแข็งแรง สมบูรณ์ในเวลาเดียวกัน

ท.พรหมโสภณ (2531) ได้กล่าวถึงหลักจริยธรรมที่ทำให้นักเรียนเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ คือ เป็นคนดีมีคุณค่าต่อพ่อแม่ โรงเรียน สังคม และประเทศชาติ ได้แก่ ความอดทนอดกลั้น (ขันติ) มีความเคารพอ่อนน้อม (สัมมาคารวะ) มีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริต

กรมวิชาการ (2533) ได้กล่าวถึงคุณภาพของนักเรียนที่พึงประสงค์ไว้ในเอกสารแนะนำหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533 ไว้ว่า คุณภาพที่พึงประสงค์ของนักเรียนนั้นต้องประกอบไปด้วย

1. สามารถสื่อความด้วยการอ่าน การฟัง การพูด และการเขียนอย่างมี วิจารณ์
2. สามารถคิดคำนวณ และแก้ปัญหาเกี่ยวกับตัวเลขกับจำนวนเลขที่เ้าอยู่ในชีวิตประจำวัน
3. สามารถคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงในสังคม สิ่งแวดล้อม และปฏิบัติตนได้ สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงนั้น ๆ
4. รักษาสุขภาพทั้งด้านกายและใจของตน เพิ่มพูนอนามัยชุมชนให้สมบูรณ์ขึ้น อยู่เสมอ
5. มีค่านิยมในการเสียสละ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความยินดี เป็นประจำ

โกรบุทธ ธีรทยาภินันท์ (2533) ได้ให้แนวคิดว่าคุณจะต้องมีคุณธรรม คนดี คือ

1. ฉันทะและวิริยะ
2. ความอดทนและความเข้มแข็ง
3. ความตั้งใจจริง
4. ความถูกต้อง บุติธรรม
5. ความเมตตาและเสียสละ
6. ความสามัคคีพร้อมเพรียงกัน
7. ความสุจริตและความกตัญญู
8. วินัย

ประเวศ วะสี (2537) ได้กล่าวถึง คุณสมบัติของคนไทยสมัยใหม่ในการบรรยาย นำเรื่อง การพัฒนาการศึกษาในอนาคต ในการสัมมนาเรื่องการวิจัยเชิงนโยบาย เพื่อพัฒนา การศึกษาอาชีพและอุดมศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีว่า คนไทยสมัยใหม่จะต้อง มีคุณสมบัติ 10 ประการ คือ

1. เป็นบุคคลเรียนเร็ว ชอบการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. มีความรู้ทั้งทางวัฒนธรรม ทางวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยีและการจัดการ
3. ประกอบอาชีพได้
4. สามารถดูแลรักษาสุขภาพและความปลอดภัย
5. มีความรักธรรมชาติ รักเพื่อนมนุษย์และรักศิลปะ
6. มีโลกทรรศน์กว้างและจิตใจสาธารณะ
7. มีพฤติกรรมองค์กรและความสามารถในการสร้างความเป็นชุมชน
8. มีความอดทน สมาธิ และความประณีตในการทำงาน
9. การเข้าถึงความหลากหลายและความเป็นนานาชาติ
10. มีการพัฒนาของจิตวิญญาณ (Spiritual Development)

มีฉันทา สังฆะภุชงค์ และ วราพรธม น้อยสุวรรณ (2535) กล่าวว่าลักษณะของ คนไทยที่พึงประสงค์ในอนาคต ควรประกอบด้วยคุณลักษณะ 4 ประการ ดังนี้

1. คุณลักษณะด้านปัญญา คนไทยในอนาคตควรได้รับการเสริมสร้างให้มีแก่นสาร ด้านปัญญา คือ เป็นผู้รู้จักเหตุและผล มีวิจารณญาณในการแยกแยะความผิดชอบชั่วดี คุณและโทษ

รู้สิ่งที่ควรกระทำและไม่ควรกระทำบนพื้นฐานของความจริง รู้จักแก้ปัญหาได้อย่างชาญฉลาด ปราศจากอคติและสามารถรู้เท่าทันต่อความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและหลากหลาย ทั้งเป็นผู้ที่รู้คุณค่าของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของสังคมไทย และรู้จักการเลือกรับวิทยาการและวัฒนธรรมจากภายนอกท่ามกลางความสับสนวุ่นวาย และสภาพการแข่งขันในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่

2. คุณลักษณะด้านจิตใจ คนไทยในอนาคตควรได้รับการเสริมสร้างให้รู้จักฝึกฝนจิตใจของตนเองให้มีความเจริญงอกงามทางคุณธรรม อันได้แก่ การมีความสะอาดต่อการกระทำผิด รู้จักควบคุมตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ภายในกรอบของความถูกต้องดีงาม รู้จักความพอ มีสมาธิและมีความอดทนหนักแน่น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่การงานและการดำรงชีวิตในสังคมให้บังเกิดความสงบสุขและสันติ

3. คุณลักษณะด้านสังคม คนไทยในอนาคตควรได้รับการเสริมสร้างให้มีพฤติกรรมทางสังคมที่ดีงาม ทั้งในการทำงานและในการอยู่ร่วมกันในองค์กรและสังคม อันได้แก่ การช่วยเหลือเกื้อกูลประโยชน์แก่กันและกันโดยไม่เห็นแก่ตัว การตระหนักและปฏิบัติตามสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบที่มีต่อผู้อื่น ต่อสังคม ต่อมวลมนุษยชาติ มีทักษะในการเผชิญหน้าและแก้ไขปัญหาความขัดแย้งทั้งส่วนตัวและระหว่างกลุ่มในสังคมได้โดยสันติวิธี มีความเคารพในสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่นตามระบอบประชาธิปไตย รู้จักใช้ อนุรักษ์และเสริมสร้างทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีจิตสำนึกมุ่งมั่นที่จะพัฒนาและมีความพร้อมที่จะร่วมมือกันสร้างสรรค์สังคมให้มีสันติสุข ตลอดจนร่วมส่งเสริมบทบาทของประเทศในประชาคมในโลกในทางที่เหมาะสม

4. คุณลักษณะด้านร่างกาย คนไทยในอนาคตควรได้รับการเสริมสร้างให้มีความพัฒนาการด้านร่างกายที่เหมาะสมกับวัยของตนเอง รู้จักการดูแลสุขภาพอนามัยทั้งของตนเองและของสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ทั้งมีความสามารถและทักษะในการประกอบการทำงานและอาชีพที่สอดคล้องกับสมรรถภาพและศักยภาพของบุคคล

ส่วนในทัศนะของชาวต่างประเทศ เซอร์วูด (Sherwood, 1947) กล่าวถึงลักษณะของพลเมืองดีไว้ในหนังสือ Citizenship ว่าการเป็นพลเมืองดีนั้นต้องเริ่มด้วยการเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัวเป็นประการแรก คือจะต้องมีความเคารพซึ่งกันและกัน มีความ

เมตตากรุณา ปฏิบัติงานในหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบและขยันหมั่นเพียร เป็นที่พึ่งพาอาศัยแก่ผู้อื่นได้ ประการที่ 2 เป็นสมาชิกที่ดีของโรงเรียน คือตั้งใจเรียนสม่ำเสมอ มีความซื่อสัตย์ เคารพในสิทธิของผู้อื่น เชื่อฟังผู้อาวุโส มีความรับผิดชอบในทรัพย์สินและชื่อเสียงของทางโรงเรียน ร่วมมือในกิจกรรมของโรงเรียน ประการที่ 3 เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม คือรู้จักใช้สิทธิในการออกเสียง เคารพกฎหมาย เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าตนเอง ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น

Harvighurst (1961) ได้ให้ข้อคิดเกี่ยวกับลักษณะของบุคคลที่มีคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีเพื่อที่จะพัฒนาสังคมไว้ในบทความเรื่อง "เด็กในวันนี้กับโลกในวันหน้า" ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีลักษณะความน่าคบและมองโลกในแง่ดี
2. เป็นบุคคลที่มีความสามารถในการปกครองตนเอง พร้อมทั้งจะเผชิญกับเหตุการณ์ในอนาคตเป็นอย่างดี
3. เป็นผู้ที่ประสบความสำเร็จในกิจกรรมต่าง ๆ เสมอ
4. มีความสามารถในการควบคุมตนเองเกี่ยวกับความรู้จักผิดชอบทางศีลธรรม
5. เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์โดยมีต้องอาศัยการกระตุ้นจากผู้อื่น
6. เป็นผู้ที่มีเหตุผลและมองการณ์ไกล
7. เป็นผู้ที่มีใจกว้าง และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น
8. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัว
9. เป็นผู้มองโลกในแง่วิทยาศาสตร์และศาสนาอย่างเข้าใจ

กูด (Good, 1973) ได้กล่าวถึงพลเมืองดีไว้ว่า พลเมืองดี หมายถึง ความเป็นสมาชิกของสังคม ตามลักษณะรูปแบบแห่งการปกครองอันเนื่องด้วยสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของสังคมซึ่งดำรงอยู่

เรมี (Remy, 1980) ได้ให้ทัศนะไว้ในหนังสือคู่มือสมรรถภาพความเป็นพลเมืองดีขั้นพื้นฐานว่า สมรรถภาพความเป็นพลเมืองดีคือความสามารถเฉพาะที่เอื้อกับบุคคลพึงมี เพื่อที่จะประพฤติตามแนวทาง ซึ่งใช้ความหมายเพื่อที่จะก่อให้เกิดผลที่ตนต้องการตามบทบาทในฐานะพลเมือง การเตรียมเขาวงกตให้เป็นพลเมืองดีนั้น เรมี (Remy 1980) ได้กล่าวไว้ว่า ความเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่หน้าที่ของผู้ใหญ่เท่านั้นที่จะทำได้ เพราะความเป็นพลเมืองดีเป็นเรื่องที่

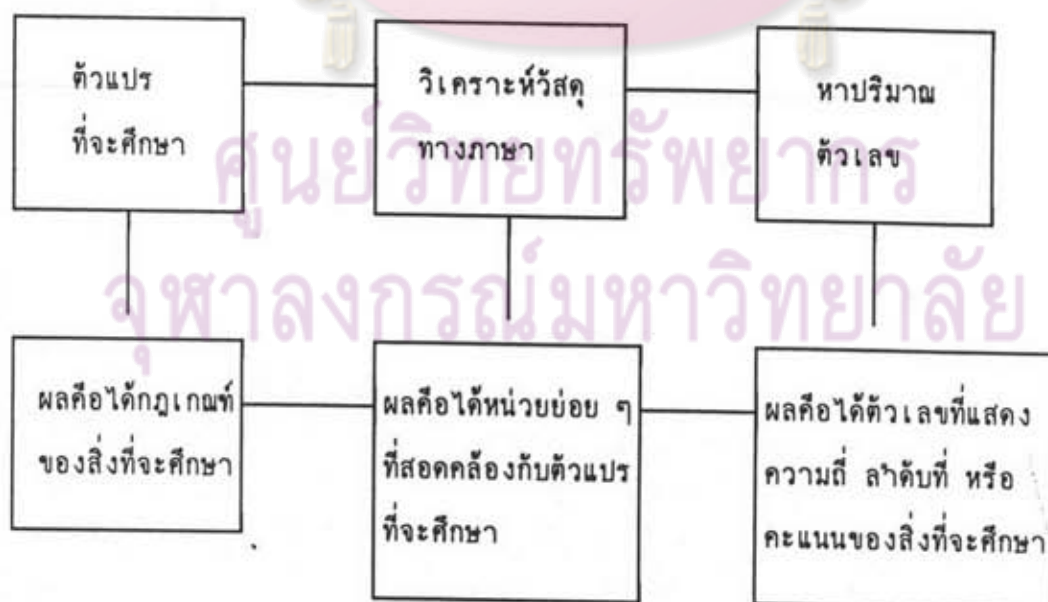
เกี่ยวข้องกับเรื่องของการปกครองในกลุ่มคนต่าง ๆ หลายกลุ่ม ฉะนั้นเราสามารถที่จะเตรียม เยาวชนให้เป็นพลเมืองดีได้โดยชี้ให้เยาวชนได้รู้จักสิทธิความรับผิดชอบและงานของความเป็น พลเมืองดีได้ จากรายวิชาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์กับผู้ปกครองครู บุคคลอื่น ๆ เพื่อนบ้าน และ ชุมชนอย่างกว้างขวาง

การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิควิจัยทางสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ซึ่งเริ่มมี กระบวนการที่เป็นระเบียบเมื่อประมาณ 50 ปีที่แล้ว การวิจัยในครั้งนี้ได้แพร่หลายไปทุกสาขา วิชาทางสังคมศาสตร์ มีการนำมาใช้ประโยชน์กว้างขวางในสาขาต่างๆ เพื่อใช้ศึกษาวิเคราะห์ บันทึกลง เอกสาร ข่าวสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์ เพื่อที่จะจัดจำแนกสิ่งที่ต้องการรู้ในเนื้อหานั้นๆ

ความหมายของการวิเคราะห์เนื้อหา

สงบ ลักษณะ (2535) ได้ให้ความหมายว่า เป็นการใช้เทคนิควิธีแบบหนึ่ง เพื่อให้ ได้ข้อมูลเชิงปริมาณ ตัวเลข ออกมาจากเนื้อหา ใจความของวัสดุต่าง ๆ ที่เป็นสื่อความหมาย ของภาษา เช่น หนังสือ บทความ บันทึกการประชุม คำโฆษณา บทละคร ฯลฯ โดยเทคนิควิธี นี้ วัสดุที่เป็นสื่อความหมายทางภาษาจะถูกอ่าน ศึกษาวิเคราะห์อย่างมีระบบด้วยวิธีเชิงประนัย ให้ออกมาเป็นสิ่งที่วัดได้ในเชิงปริมาณ โดยอาศัยตัวแปรที่ต้องการจะศึกษาเป็นหลัก

ประภาวดี สืบสนธิ (2530) ได้กล่าวถึง การวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นเทคนิคที่ใช้ในการศึกษาวิเคราะห์ บันทึก เอกสาร ข่าวสารอย่างมีระบบและมีวัตถุประสงค์ เพื่อแสดงปริมาณการเน้นหรือความถี่ในการสื่อความหมาย เช่น การโน้มน้ำหนัก สลักการเขียน การเปลี่ยนแปลงเนื้อหา ความน่าเชื่อถือของเนื้อหา โดยผู้วิจัยแยกเนื้อหาออกเป็นกลุ่มและประเมินเนื้อหาตามเกณฑ์ที่ได้กำหนดขึ้น การวิเคราะห์เนื้อหาจึงถือได้ว่าเป็นวิธีการแสวงหาข้อมูลเช่นเดียวกับวิธีการสำรวจโดยการสัมภาษณ์ หรือการตอบแบบสอบถาม

เบอร์นาร์ด บีเรลสัน (Berelson, 1971) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาว่าเป็นเทคนิควิธีวิจัยสำหรับพรรณาน้ำเนื้อหาการสื่อสารที่ปรากฏอย่างเป็นวัตถุวิสัยเป็นระบบและเป็นปริมาณ เป็นการวิจัยที่มุ่งบรรยาย อธิบายเนื้อหาการสื่อสารที่ง่าย ไม่มีเงื่อนงำ (Manifest Content) มีระบบ (Systematic) มีความเป็นปรนัย (Objective) และการใช้หลักการวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Qualitative) ซึ่งคล้ายกับความหมายของ ที เอฟ คาร์นี (Carney, 1972) ที่ว่า การวิเคราะห์เนื้อหานั้นเป็นเทคนิค การอนุมานโดยอธิบายลักษณะเฉพาะของข่าวสารอย่างเป็นวัตถุวิสัยและเป็นระบบ

Carney (1972) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาคือวิธีการที่ใช้ในการศึกษาเนื้อหาสาระของเอกสารอย่างมีระบบ มีหลักเกณฑ์ และกำหนดขั้นตอนอย่างมีระบบ

Crippendorff (1980) กล่าวว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นเทคนิคการวิจัยอย่างหนึ่งในการทำเครื่องมือให้มีความเชื่อถือได้ และมีผลสรุปที่เที่ยงตรงจากข้อมูลไม่สุ่มภาวะแวดล้อม (Context) ของข้อมูล

วิธีวิเคราะห์เนื้อหา

โกวิท ประวาลพุกษ์ (2525) ได้เสนอขั้นตอนในการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปดังนี้

1. กำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์ เช่น เล่มใด เรื่องใด
2. กำหนดหัวข้อในการวิเคราะห์ เช่น ตรวจสอบดูว่า ส่งเสริมจริยธรรมใด

บ้าง ส่งเสริมกระบวนการวิทยาศาสตร์ใด เชื่อมต่อการนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้มากเพียงใด ซึ่งเป็นการกำหนดจุดมุ่งหมายในการวิเคราะห์นั่นเอง

3. กำหนดรายการของคำ วลี ประโยค ใจความสำคัญที่เป็นบรรทัดฐานหรือเกณฑ์ในการวิเคราะห์

4. ทดลองใช้เกณฑ์ที่จัดทำขึ้นในข้อ 3 ตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของการใช้ตารางมาตรฐานที่จัดทำขึ้น
5. ดำเนินการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ โดยใช้เครื่องมือในการวิเคราะห์จากการแจกแจง ซึ่งอาจทำทั้งเล่มหรือเลือกกลุ่มก็ได้
6. เมื่อวิเคราะห์ได้แล้วก็ดำเนินการใช้สถิติวิเคราะห์ แล้วดำเนินการเขียนรายงานต่อไป

กล่าวโดยสรุปได้ว่า ถ้าหากการวิเคราะห์ที่ใช้คำ วลี ประโยค วิเคราะห์นั้นจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหาภายใน แต่มีวิธีการวิเคราะห์อีกวิธีหนึ่งคือวิเคราะห์ที่ละตอน (Paragrap) หรือที่ละเรื่อง (Theme) ว่ามีเจตนาารมณ์อย่างไร เรียกว่าการวิเคราะห์เอาเนื้อหาสำคัญหรือความคิดรวบยอด (Concept) ของเนื้อหา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ไปในทางถึงเจตนาารมณ์อันเป็นเทคนิคในการวิเคราะห์

อุทุมพร จามรมาน (2531) ได้กล่าวถึง วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปได้ว่า การวิเคราะห์เนื้อหานั้นจะต้องประกอบไปด้วย

1. เนื้อหาที่จะวิเคราะห์ ซึ่งไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปเอกสาร สิ่งพิมพ์เสมอไป อาจอยู่ในรูปอื่นก็ได้ เช่น รูปภาพ การ์ตูน ละคร เพลง การโฆษณา
2. วัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์เนื้อหา ซึ่งมีวัตถุประสงค์ใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ เพื่อสรุปข้อมูล เพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายใน และเพื่อหารูปแบบหรือความสัมพันธ์ภายนอก
3. หน่วยในการวิเคราะห์ ผู้วิเคราะห์จะต้องมีความกระจ่างในหน่วยที่จะวิเคราะห์ว่าเป็นหน่วยแบบใด และต้องมีเกณฑ์ในการสร้างหน่วยวิเคราะห์ด้วย
4. การสุ่มตัวอย่างและประชากร จะต้องรู้จักที่จะสุ่มเอกสารออกมาวิเคราะห์ โดยการจำแนกสิ่งที่เกี่ยวข้องที่จะวิเคราะห์ออกจากสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้อง

วิธีวิเคราะห์เนื้อหานั้นมี 2 ขั้นตอน คือ

1. การแปลภาษาเป็นข้อมูล ซึ่งจะกระทำได้โดยจับประเด็นที่ซ่อนอยู่ในเนื้อหาสาระ แล้วแยกเนื้อหาสาระออกเป็นส่วนย่อย ๆ
2. การแปลข้อมูลออกเป็นตัวเลข สามารถทำได้ 2 แบบ คือ แปลเป็นจำนวน

(หรือความถี่) กับแปลเป็นค่า (หรือคะแนน)

เมื่อได้ผลของการวิเคราะห์แล้ว จะต้องนำมาตรวจสอบความเชื่อถือได้ ซึ่งแบ่งเป็นความเที่ยงของผลวิเคราะห์เนื้อหา และความตรงของผลวิเคราะห์เนื้อหา

Kerlinger (1973) ได้กล่าวถึง วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาว่า จะต้องเริ่มจากการตั้งจุดประสงค์ให้ชัดเจน กำหนดเนื้อหาที่จะนำมาวิเคราะห์ (Universe of Content that is to be Analysed) และจำแนกเนื้อหาออกเป็นรายประเภทย่อย ๆ ขึ้นต่อมาคือ การกำหนดหน่วยการวิเคราะห์ การกำหนดหน่วยย่อยของเนื้อหาที่จะวิเคราะห์ควรให้สะดวกในการนับหรือให้คะแนน ซึ่งอาจกำหนดเป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1. เป็นคำ (Words) เป็นตัวอักษรหรือเป็นหน่วยเสียง ซึ่งเป็นหน่วยที่เล็กที่สุด
2. กำหนดเป็นเรื่อง (Themes) หรือเป็นประโยค
3. กำหนดเป็นลักษณะเฉพาะ (Characters) ที่ต้องการศึกษา
4. กำหนดเป็นหัวข้อเรื่อง (Items)
5. กำหนดเป็นจำนวนหน้า เป็นตอน (Paragraph) หรือกำหนดโดยใช้ปัจจัย

ด้านเวลาที่เกี่ยวข้องก็ได้

เมื่อได้หน่วยในการวิเคราะห์แล้วก็เลือกวิธีที่จะทำการวิเคราะห์ ซึ่งอาจใช้วิธีต่างๆ เช่น วิเคราะห์เอง วิเคราะห์โดยตั้งกรรมการ วิเคราะห์โดยการส่งแบบสอบถามไปยังผู้ใช้แบบเรียนหรือผู้เกี่ยวข้อง จากนั้นจึงสร้างเครื่องมือในการวิเคราะห์และทำการวิเคราะห์ต่อไป

วิธีการวิเคราะห์เนื้อหาจะต้องสร้างเกณฑ์ขึ้นมา ซึ่งออกมาในรูปตารางวิเคราะห์ที่ประกอบด้วยถ้อยคำภาษาโดยหน่วยของถ้อยคำ ภาษานี้จะมีตั้งแต่หน่วยย่อยที่สุด ซึ่งได้แก่ เป็นคำ ข้อความ หัวข้อหรือประโยค ที่มีความหมายตรงกับเนื้อหาหรือข้อความที่ต้องการวิเคราะห์ ในการวิเคราะห์ดูปริมาณความมากน้อยของเนื้อหาอาจจะใช้วิธีนับจำนวนครั้งที่เนื้อหานั้นปรากฏอยู่ในสิ่งพิมพ์ที่ต้องการวิเคราะห์ แล้วสรุปออกมาในรูปของการบรรยายประกอบการเสนอเป็นตัว เลข เช่น เปอร์เซนต์

ความหมายของหนังสือเรียน

แนวปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้และการควบคุมการใช้หนังสือสำหรับนักเรียนประถมศึกษา และมีธยมศึกษาแนบท้ายคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ วค 419/2522 กำหนดไว้ว่า หนังสือเรียน

คือหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้สำหรับการเรียนการสอน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้อง อาจมีลักษณะเป็นแผ่น เป็นเล่ม หรือเป็นชุดก็ได้ และอาจมีชื่อเรียกต่าง ๆ กันคือ แบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสืออ่าน

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2527) กล่าวว่า หนังสือแบบเรียน (Text Book) คือหนังสือที่ใช้สอนเป็นหลักในวิชาที่เรียนของเด็กแต่ละระดับชั้น หนังสือแบบเรียนจะต้องมีการจัดลำดับเนื้อเรื่องให้เหมาะสมและถูกต้องเพื่อเป็นอุปกรณ์การเรียนอันสำคัญสำหรับวิชาที่กำหนดให้

บันลือ พุกพะวัน (2533) กล่าวว่า แบบเรียนหมายถึง หนังสือที่กระทรวงประกาศบังคับใช้ โดยกำหนดว่าผู้เรียนในระดับชั้นนั้น ๆ จะต้องใช้เพื่อจะได้ใช้ฝึกอ่าน เป็นพื้นฐานของวิชานั้น ๆ ตามที่เนื้อหาของหลักสูตรได้กำหนดไว้ให้ ทั้งนี้ให้นับรวมทั้งหนังสือแบบสอนอ่านประจำวิชาต่าง ๆ เช่น สังคมศึกษา วิทยาศาสตร์ สุขศึกษา และอื่น ๆ ด้วย

ซึ่งสอดคล้องกับที่จินตนา ไบกาชุย (2534) ได้ให้ความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือเรียน คือหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ใช้สำหรับการเรียน มีสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตรอย่างถูกต้องและครบถ้วน อาจจะมีลักษณะเป็นเล่ม เป็นแผ่น หรือเป็นชุดก็ได้ หนังสือเรียนแต่เดิมอาจเรียกชื่อต่าง ๆ กัน เช่น แบบเรียน แบบสอนอ่าน หนังสืออ่าน หนังสือประกอบการเรียน

Carter V. Good (1959) ได้ให้ความหมายของแบบเรียนว่า แบบเรียนหมายถึง

1. หนังสือใด ๆ ก็ตามที่ใช้ในการสอน
2. หนังสือที่เกี่ยวข้องกับวิชาที่กำหนดไว้ใน การเรียน มีการจัดเรียงลำดับ

อย่างมีระบบ เพื่อใช้ในการสอนแต่ละระดับชั้น และใช้เป็นอุปกรณ์การเรียนที่สำคัญตามวิชาที่กำหนด

Deighton, Lee C. (1971) ได้อธิบายความหมายของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือเรียนเป็นการเสนอข้อมูลในวิชาต่าง ๆ ในด้านการศึกษาทฤษฎีและหลักการต่าง ๆ หนังสือเรียนนั้นจะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่อาจเกี่ยวกับเวลา ขนาด เหตุผล ความเหมือน ความแตกต่าง การจัดตามความสัมพันธ์ของความรู้ อาจกว้างและลึกซึ้งเพียงใด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุคลิกภาวะของผู้เรียนในแต่ละระดับชั้นและการกำหนดของหลักสูตรแต่ละวิชา

สรุปได้ว่า หนังสือเรียนคือหนังสือที่บรรจุเนื้อหาสาระตรงตามที่ระบุไว้ในหลักสูตร เพื่อให้ครูและนักเรียนใช้เป็นคู่มือประกอบการเรียนการสอน

ความสำคัญของหนังสือ เรียน

หนังสือเรียนนั้นเป็นหนังสือที่มีบทบาทและมีความสำคัญกับครูและนักเรียนในการเรียนการสอนมาก ถึงแม้ว่าในปัจจุบันจะมีเทคโนโลยีทางการเรียนการสอนที่พัฒนาก้าวหน้าไปมากเพียงใดก็ตาม หนังสือเรียนก็คงยังเป็นแหล่งความรู้สำหรับนักเรียนและเป็นสื่อในการเรียนการสอนของครูและนักเรียน ทั้งนี้เพราะหนังสือเรียนเป็นหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดให้ครูและนักเรียนใช้ในการเรียนการสอนในแต่ละรายวิชาที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับความสำคัญและประโยชน์ของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2523) ได้กล่าวถึงคุณค่าของแบบเรียนหรือตำราไว้ดังนี้

1. เป็นสื่อการสอนที่ผู้เรียนสามารถศึกษาด้วยตนเองได้ตามความสนใจและความสามารถของแต่ละบุคคล ไม่ต้องรอให้ครูบอกให้อ่านก็สามารถอ่านล่วงหน้าไปก่อนได้เสมอ
2. แนะนำโครงการเรียนให้นักเรียน นักศึกษาเพราะแบบเรียนหรือตำรามักจะมีสารบัญชื่อนำเสนอ คำถามท้ายบทและกิจกรรมเสนอแนะไว้ให้
3. ถ้าพิมพ์ด้วยกระดาษคุณภาพดีจะประหยัดเงิน เพราะผู้เรียนสามารถใช้แล้วใช้อีกได้
4. กระตุ้นความสนใจของผู้เรียนเพราะมีภาพ แผนภูมิ แผนที่และการ์ตูนประกอบ
5. เป็นเครื่องแนะนำแนวทางและช่วยปรับปรุงการสอนสำหรับครูและช่วยให้ครูสามารถแก้ปัญหาการสอนมีความเชื่อมั่นในตนเองสูงขึ้น
6. ช่วยเป็นเครื่องทบทวนความรู้ตามหลักสูตรแก่ผู้เรียน

ประภาศรี สีหอำไพ (2523) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวิเคราะห์หนังสือเรียนชั้นมัธยมศึกษาและได้เขียนถึงประโยชน์ของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

1. ช่วยการสอนรายบุคคลให้ผู้เรียนได้ใช้ความสามารถของตนเองตามความสนใจ เลือกอ่านตามที่ตนต้องการ
2. ด้านเศรษฐกิจมีเนื้อหามากมีภาพประกอบ แผนที่ แผนภูมิ ตาราง เมื่อเทียบกับอุปกรณ์อื่น ๆ แล้วหนังสือเรียนมีราคาถูกลงกว่ามาก
3. บ่งบอกวิธีการสอนหลายรูปแบบ เพราะในหนังสือเรียนจะมีเนื้อหาประกอบกิจกรรมเสนอแนะ แบบฝึกหัด ใ้หมั่นทบทวนและเนื้อหาใหม่

4. ช่วยการทบทวน ครูอาจช่วยการอ่าน การค้นคว้าและการแก้ไขปัญหาจากกิจกรรมการเรียนการสอน และอธิบายรายละเอียดของหนังสือบรรณานุกรม ระวังใจให้ผู้เรียนสนใจอ่าน

5. ช่วยปรับปรุงการสอนทำให้ครูมีทักษะการสอนและแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้มากขึ้น โดยใช้การสื่อความหมายด้วยภาษา ถ้อยคำ 4 วิธี คือ การบรรยาย การแนะนำหลักเกณฑ์ การสรุปความหมายและทฤษฎีของเนื้อหาวิชานั้น ๆ

ลาวัณย์ วิทยาวุฑฒิกุล และ ปราณี โพธิ์สุข (2526) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ดังนี้

1. เป็นเครื่องมือประกอบการเรียนการสอน โดยจะทำหน้าที่ในการนำเข้าสู่ศาสตร์ต่าง ๆ มีการนำแผนที่ กราฟ ตาราง มาใช้ประกอบเพื่อช่วยให้เข้าใจในเนื้อหาสาระได้ง่ายขึ้น โดยต้องการให้นักเรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากข้อเท็จจริงพื้นฐาน มโนคติและการสรุปหลักการ ตลอดจนกล่าวถึงเนื้อหาลักษณะต่าง ๆ

2. การจัดระเบียบการสอน เนื่องจากหนังสือเรียนจะมีการเรียบเรียงเนื้อหาสาระการเสนอมนโนคติ หลักการและเนื้อหาเป็นไปตามลำดับก่อนหลังและเรียบเรียงขึ้นโดยเฉพาะสำหรับนักเรียนในระดับต่าง ๆ ตามทฤษฎีการเรียนรู้ ความสนใจ ความสามารถในการอ่าน ความทันสมัยของเนื้อหาจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตร จากการจัดเรียงนี้จึงเป็นการช่วยจัดระเบียบการสอนให้กับครูไปในตัว

3. เป็นเครื่องมือในการปรับปรุงการสอนคือจะมีเนื้อหาเพิ่มเติมสำหรับกิจกรรมการเรียนการสอน วัสดุอุปกรณ์ การวัดผล รายชื่อหนังสือสำหรับค้นคว้าเพิ่มเติมต่าง ๆ ตลอดจนข้อแนะนำเกี่ยวกับปัญหาการสอนต่าง ๆ

4. เป็นเครื่องมือส่งเสริมหลักสูตรคือ มีลักษณะเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างหนังสืออื่น ๆ

5. เป็นวิถีทางการประชาสัมพันธ์เนื่องจากในสังคมประชาธิปไตยนั้นประชาชนมีสิทธิในการตัดสินใจเกี่ยวกับการศึกษา ดังนั้นโรงเรียนต้องมีการรับผิดชอบเป็นพิเศษที่จะช่วยให้ประชาชนได้ทราบถึงวิชาที่สอน เนื้อหาในการสอน ตลอดจนหัวข้อปัญหาที่อภิปรายในห้องเรียน ซึ่งปรากฏอยู่ในหนังสือเรียนแล้วและผู้ปกครองอาจทราบได้จากการอ่านหนังสือเรียน และหนังสือเรียนยังเป็นกรณีเกี่ยวกับการตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของระบบการศึกษา

อีกด้วย

6. เป็นเครื่องมือเผยแพร่ความรู้และเครื่องช่วยให้นักมนุษยชาติเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งนี้เพราะว่าเนื้อหาสาระในหนังสือเรียนจะครอบคลุมไปถึงความรู้ที่ได้สะสมเพิ่มขึ้น รวมทั้งเทคโนโลยีของมนุษย์ในอดีตซึ่งถ่ายทอดจากมนุษย์รุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง และจากชาติหนึ่งไปยังอีกชาติหนึ่ง ดังนั้นในเหตุผลนี้หนังสือเรียนจึงเสมือนเส้นด้ายที่เชื่อมโยงมนุษย์แต่ละช่วงอายุเข้าด้วยกัน และเป็นเสมือนสะพานที่เชื่อมระหว่างชาติและสันติสุขของโลกความรู้ในระดับต่าง ๆ ของประเทศที่พัฒนาแล้วสามารถนำมาใช้ได้ในประเทศที่กำลังพัฒนา โดยผ่านทางหนังสือเรียนหรือหนังสือตำรา เพราะฉะนั้นหนังสือเรียนจึงมีบทบาทช่วยทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันและเป็นการปรับระดับสังคมให้อยู่ในระดับใกล้เคียง

บันลือ พุกขวัน (2533) กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือเรียนได้ดังนี้

1. อ่านวยประโยชน์แก่ครูผู้สอน โดยใช้เป็นเครื่องมือสำคัญที่ครูจะใช้ตรวจสอบเนื้อหาที่หลักสูตรกำหนด ช่วยให้ครูเข้าใจถึงขอบเขตแห่งเนื้อหาสาระที่จำเป็น อันควรจะอ่านวยประโยชน์แก่เด็กผู้เรียน ครูสามารถวางจุดประสงค์เฉพาะแต่ละบทเรียนนั้น ๆ ได้ดียิ่งขึ้น ช่วยให้ครูกำหนดและจัดกิจกรรมประสบการณ์สำหรับเด็กผู้เรียน เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ที่วางไว้ ครูอาจมอบหมายกิจกรรมเพิ่มเติมโดยกำหนดแบบเรียนให้ค้นคว้าหาคำตอบทำแบบฝึกหัด ครูสามารถใช้แบบเรียนเป็นแนวสำหรับอ้างอิง หรือวางขั้นตอนในการเตรียมการสอนได้ดีขึ้น
2. อ่านวยประโยชน์แก่เด็กผู้เรียน นักเรียนสามารถใช้แบบเรียน อ่าน ค้นคว้า เพื่อขยายประสบการณ์ รวมทั้งการเตรียมมาล่วงหน้าก่อนครูจะสอนนักเรียนให้อ่านตามลำพัง เพราะมีภาพช่วย เพื่อพัฒนาการอ่านของตนเองด้วยตนเองได้ดี ใช้เป็นคู่มือในการเรียน ผู้ปกครองสามารถตรวจสอบผลการเรียนของบุตรหลานของตน ไม่ลืมที่จะส่งเสริมการเรียนของเด็กที่บ้านด้วย

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2536) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหนังสือเรียนไว้ว่า หนังสือเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เราสามารถบรรจุสิ่งต่าง ๆ ลงในหนังสือได้ แม้แต่โลกทั้งโลกหรือจักรวาลทั้งหมด ความคิดจินตนาการทุกรูปแบบของมนุษย์ก็สามารถถ่ายทอดเป็นภาพและตัวหนังสือลงในหนังสือได้เช่นกัน และถ้าเป็นหนังสือเรียนยิ่งมีความสำคัญ เพราะเป็นหนังสือที่ได้คัดเลือก ได้เขียนได้พัฒนาขึ้นเพื่อใช้เป็นหนังสือเรียนโดยเฉพาะ การเรียนโดยไม่มีหนังสือก็คงเหมือนคน

ตาบอด ต้องอาศัยเชื่อฟังสิ่งที่คนอื่นบอกอย่างเดียว

เจมส์ ดับบลิว บราวน์, ริชาร์ด เจ เลวิส และเฟรด เอฟ ฮาร์คลีโรด (James W. Brown, Richard J. Lewis and Fred F. Harclerod, 1973) ได้กล่าวถึงประโยชน์ของหนังสือเรียนที่ครูจะนำไปใช้ในการเรียนการสอนไว้ดังนี้ คือ

1. หนังสือเรียนเป็นอุปกรณ์ที่ช่วยให้นักเรียนศึกษาได้เป็นรายบุคคลตามระดับความสามารถและความสนใจของนักเรียน นอกจากนี้จากจำนวนหนังสือหลาย ๆ เล่มนักเรียนมีโอกาสที่จะเลือกเนื้อหาได้ตามความต้องการของนักเรียนได้
2. ทางด้านเศรษฐกิจ หนังสือเรียนนั้นนำมาใช้ได้นานแล้วก็นำกลับมาใช้ได้ อีกและเพื่อเปรียบเทียบราคากับเนื้อหาและส่วนประกอบอื่น ๆ ในหนังสือเรียนแล้วหนังสือเรียนมีราคาถูกมาก

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น มีหลักการดังนี้

1. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนค้นพบความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
2. เป็นการศึกษาที่ทั่วไป เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการประกอบสัมมาอาชีพหรือการศึกษาต่อ
3. เป็นการศึกษาที่สนองความต้องการของท้องถิ่นและประเทศชาติ

จุดหมาย

การศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนพัฒนาคุณภาพชีวิตและการศึกษาต่อ ให้สามารถเลือกแนวทางที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคมตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะเป็นพลเมืองดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะเลือกและตัดสินใจประกอบสัมมาอาชีพทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีนิสัยในการปรับปรุงตนเองและสังคม เสริมสร้างอนามัยชุมชนและครองชีวิตโดยคำนึงถึงประโยชน์ต่อสังคม

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะ
ดังต่อไปนี้

1. มีความรู้และทักษะในวิชาสามัญและทันต่อความเจริญก้าวหน้าทาง
วิทยาการต่าง ๆ
2. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยของ
ตนเองและชุมชน
3. สามารถวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนและเลือกแนวทางแก้ปัญหาให้
สอดคล้องกับข้อจำกัดต่าง ๆ
4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมี
ความสุข เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตนเอง
5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะ
ทำให้เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
6. มีทัศนคติที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน และมีความ
สามารถในการเลือกอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัดและความสนใจของตนเอง
7. มีทักษะพื้นฐานในการประกอบสัมมาชีพ มีความสามารถในการจัดการ
และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. เข้าใจสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในชุมชน สามารถเสนอ
แนวทางพัฒนาชุมชน ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของชุมชน
ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้างสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

ศูนย์วิทยทรัพยากร โครงสร้าง

1. วิชาบังคับ จำนวน 57 หน่วยการเรียนรู้ ได้แก่ รายวิชาดังต่อไปนี้
  - 1.1 วิชาบังคับแกน จำนวน 39 หน่วยการเรียนรู้

ภาษาไทย	12 หน่วยการเรียนรู้
วิทยาศาสตร์	9 หน่วยการเรียนรู้
คณิตศาสตร์	6 หน่วยการเรียนรู้
สังคมศึกษา	6 หน่วยการเรียนรู้

พลานามัย 3 หน่วยการเรียนรู้

ศิลปศึกษา 3 หน่วยการเรียนรู้

1.2 วิชาบังคับเลือก จำนวน 18 หน่วยการเรียนรู้

สังคมศึกษา 6 หน่วยการเรียนรู้

พลานามัย 6 หน่วยการเรียนรู้

การงาน 6 หน่วยการเรียนรู้

2. วิชาเลือกเสรี จำนวน 35 หน่วยการเรียนรู้ ให้เลือกจากรายวิชาในกลุ่มวิชาต่าง ๆ ต่อไปนี้

2.1 กลุ่มวิชาภาษา

ภาษาไทย

ภาษาต่างประเทศ

2.2 กลุ่มวิชาวิทยาศาสตร์-คณิตศาสตร์

วิทยาศาสตร์

คณิตศาสตร์

2.3 กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

2.4 กลุ่มวิชาพัฒนาบุคลิกภาพ

พลานามัย

ศิลปศึกษา

2.5 กลุ่มวิชาการงานและอาชีพ

อาชีพ

3. กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมต่อไปนี้

3.1 กิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ คือ กิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารีหรือยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค และกิจกรรมอื่น ๆ อีก 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค

3.2 กิจกรรมแนะแนว หรือกิจกรรมแก้ปัญหา หรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ จำนวน 1 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค

3.3 กิจกรรมอิสระของผู้เรียน จำนวน 2 คาบ ต่อสัปดาห์ต่อภาค

แนวการดำเนินการ

เพื่อให้การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ประสบความสำเร็จตามจุดหมายข้างต้น จึงกำหนดแนวการดำเนินการไว้ดังนี้

1. จัดให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนอย่างหลากหลาย เพื่อสำรวจความถนัดและความสนใจ
2. จัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจตนเอง และสามารถแสวงหาแนวทางในการพัฒนาตนเอง
3. ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทางด้านวิชาการอย่างเต็มความสามารถ และได้มีโอกาสหาความรู้และทักษะจากแหล่งวิทยากร สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ
4. จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
5. ในการจัดการเรียนการสอน ให้ใช้วิธีผสมผสานการให้ความรู้กับการปฏิบัติจริง โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและกระบวนการกลุ่ม
6. ให้ท้องถิ่นปรับรายละเอียดเนื้อหาของรายวิชาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น ส่งเสริมให้ท้องถิ่นจัดทำรายวิชาที่สนองความต้องการของท้องถิ่น และส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความคิดในการสร้างสรรค์งาน
7. ในการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมต่าง ๆ ให้สอดแทรกการเสริมสร้างค่านิยมและการพัฒนาจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอ
8. ในการส่งเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
9. ในการจัดการเรียนการสอน ให้คำนึงถึงความต่อเนื่องกับหลักสูตรประถมศึกษาด้วย

หลักเกณฑ์การใช้หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533)

1. เวลาเรียน

- 1.1 หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ใช้เวลาเรียนประมาณ 3 ปี หรือ 6 ภาคเรียน
- 1.2 ในปีการศึกษาหนึ่งให้แบ่งเป็นภาคเรียนปกติ 2 ภาค ภาคเรียนละ 20 สัปดาห์ และโรงเรียนอาจเปิดภาคฤดูร้อนได้อีกตามที่เห็นสมควร สำหรับภาคฤดูร้อนซึ่งมีเวลาเรียน 4 สัปดาห์ เวลาเรียนต่อสัปดาห์ของรายวิชาที่เปิดสอนจะต้องเป็น 5 เท่าของภาคปกติ
- 1.3 ในสัปดาห์หนึ่ง โรงเรียนต้องเปิดเรียนไม่น้อยกว่า 5 วัน วันละไม่น้อยกว่า 7 คาบ คาบละ 50 นาที รวมอย่างน้อย 35 คาบ
- 1.4 ให้เรียนตามหลักสูตรอย่างน้อยสัปดาห์ละ 30 คาบ และให้โรงเรียนจัดให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยเข้าร่วมกิจกรรมลูกเสือ-เนตรนารี หรือยุวกาชาด หรือผู้บำเพ็ญประโยชน์เป็นกิจกรรมบังคับ 1 คาบต่อสัปดาห์ และกิจกรรมอื่น 1 คาบต่อสัปดาห์ และกิจกรรมแนะแนวหรือกิจกรรมแก้ปัญหาหรือกิจกรรมพัฒนาการเรียนรู้ 1 คาบต่อสัปดาห์

2. หน่วยการเรียน

รายวิชาใดที่ใช้เวลาเรียน 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีหน่วยการเรียน 1 หน่วยการเรียน รายวิชาใดที่มีจำนวนคาบเรียนมากกว่าหรือน้อยกว่า 2 คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียน ให้มีจำนวนหน่วยการเรียนมากขึ้น หรือน้อยลงเป็นไปตามสัดส่วน

3. วิชาบังคับและวิชาเลือกเสรี

- 3.1 ผู้เรียนจะต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตร สำหรับภาษาต่างประเทศ นักเรียนจะเลือกเรียนได้เพียง 1 ภาษา
- 3.2 การจัดทำรายวิชาบังคับเลือกและรายวิชาเลือกเสรี นอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในหลักสูตรและการใช้แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการและสถานประกอบอาชีพอิสระ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนด

4. การประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนและการโอนผลการเรียนให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ.2523) พ.ศ.2533

5. เกณฑ์การจบหลักสูตร

- 5.1 ต้องเรียนวิชาบังคับและวิชาเลือกเสรีตามที่กำหนดไว้ในโครงสร้างจำนวน 90 หน่วยการเรียน และทุกรายวิชาต้องได้รับการตัดสินผลการเรียน
- 5.2 ต้องได้หน่วยการเรียนวิชาบังคับแกนวิชาภาษาไทยและสังคมศึกษา
- 5.3 ต้องได้หน่วยการเรียนทั้งสิ้นไม่น้อยกว่า 80 หน่วยการเรียน
- 5.4 ต้องเข้าร่วมกิจกรรมตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ 2 กิจกรรม โดยให้เลือกกิจกรรมบังคับ 1 คาบต่อสัปดาห์ และเลือกกิจกรรมอื่น ๆ อีก 1 คาบต่อสัปดาห์ โดยแต่ละกิจกรรมต้องมีเวลาเข้าร่วมกิจกรรมไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาทั้งหมดที่จัดกิจกรรมของแต่ละภาคเรียน และต้องผ่านจุดประสงค์สำคัญของกิจกรรมตามที่กำหนด

6. การแก้ไขเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

ในกรณีที่จะมีการยกเลิก เพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น ให้มาเป็นประกาศหรือคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วราพร จำรัสประเสริฐ (2532) ได้ศึกษาเรื่องทักษะของเยาวชนไทยในทศวรรษหน้าตามทัศนะของนักสังคมศาสตร์ พบว่าเยาวชนไทยในทศวรรษหน้าต้องมีทักษะดังนี้

1. ทักษะการคิดวิพากษ์ วิจาร์ณ ด้านการวิเคราะห์ คิดอย่างถูกต้องตามท่านองครองธรรม มีความสามารถในการคิดสรุปรวบยอดและคิดตัดสินใจโดยอาศัยประกอบการพิจารณา
2. ทักษะมนุษยสัมพันธ์โดยเป็นผู้รู้จักในอภัยผู้อื่น รู้จักขอโทษเมื่อกระทำความผิดความมีเมตตา การเคารพศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ของตนเองและผู้อื่น
3. ทักษะเฉพาะของบุคคล เป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตนเอง ใฝ่หาความรู้และทักษะเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต รู้จักประมาณตน มีระเบียบวินัย รู้จักกาลเทศะ ควบคุมตนเอง

ขยันหมั่นเพียร และรู้จักชุมชน

4. ทักษะทางสังคม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม เข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ใช้สิทธิเสรีภาพอย่างมีคุณธรรม ปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่อย่างถูกต้องทั้งทางโลกและทางธรรม สนใจข่าวสารและรับรู้การเปลี่ยนแปลง รู้จักอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ รู้จักเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในระบบการเมืองแบบประชาธิปไตย

สุจริต เพียรชอบ (2535) ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนา ผลจากการวิจัยพบว่าคุณลักษณะของเยาวชนไทยที่พึงปรารถนานั้นประกอบไปด้วย

1. ด้านลักษณะท่าทาง เป็นผู้ที่รูปร่างกายแข็งแรง สุขภาพสมบูรณ์ มีกิริยาท่าทางกระฉับกระเฉงว่องไว เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี เป็นผู้ที่แต่งกายสะอาดเรียบร้อย สุขภาพ มีกิริยามารยาทดี และมีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใส ร่าเริง เบิกเผย
2. ด้านความคิด เป็นผู้ที่สามารถตัดสินใจได้ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ อยากรู้อยากเห็น ใครู้ใคร่เรียน สามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งความรู้ต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีความสุขุมรอบคอบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดดี คิดชอบ มองโลกในแง่ดี
3. ด้านลักษณะนิสัย เป็นผู้ที่มีความหนักแน่นอดทน มีกำลังใจเข้มแข็ง มานะพยายาม ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคต่าง ๆ เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ สุจริต เมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ โอบอ้อมอารี และมีความตรงต่อเวลา
4. ด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นผู้ที่สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่น เข้ากับผู้อื่นได้ทุกระดับทุกเพศทุกวัย มีน้ำใจชอบช่วยเหลือผู้อื่น มีธรรมาศยดี ไม่เบียดเบียนถือตัว เป็นผู้ที่สามารถวางตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะ สังคมและบุคคล
5. ด้านอารมณ์ เป็นผู้ที่มีอารมณ์มั่นคงไม่หวั่นไหวง่าย มีสติสัมปชัญญะ รู้จักยังคิด และมีอารมณ์ร่าเริง แจ่มใสเบิกบาน เป็นผู้รู้จักออกกัณฑ์ และเก็บความรู้สึกได้ดี
6. ด้านวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นผู้ที่รักและหวงแหนในวัฒนธรรมไทย สามารถใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ให้ความร่วมมือและสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ที่อนุรักษ์วัฒนธรรมไทย เป็นผู้ที่มีความละเอียดอ่อนและซาบซึ้งในความงามของธรรมชาติ และศิลปะต่าง ๆ มีความรู้และเข้าใจในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยต่าง ๆ อย่างแท้จริง

7. ด้านจริยธรรมและคุณธรรม เป็นผู้ที่รักความยุติธรรม มีความกตัญญูรู้คุณคน กล้าหาญและเชื่อมั่นในการทำความงามความดี และมีความเคารพผู้มีอาวุโส

ปฎิมา พุทธิพันธ์ (2528) ได้ทำการวิจัยเรื่อง แนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีใน หลักสูตรสังคมศึกษาในทศวรรษหน้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแนวโน้มของความเป็นพลเมืองดีในหลักสูตรสังคมศึกษาของไทยในทศวรรษหน้าว่ามีความหมาย ขอบข่าย คุณลักษณะและบทบาททางสังคม ตลอดจนแนวทางการพัฒนาบทบาทของความเป็นพลเมืองดี ผลจากการวิจัยพบว่า

พลเมืองดี หมายถึง บุคคลที่มีความรู้ความสามารถ มีเหตุผลและวิจรรณญาณ ในการตัดสินใจเลือกปฏิบัติ ตระหนักในบทบาทและมีความรับผิดชอบในสิทธิหน้าที่ที่มีต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อบุคคลและต่อสังคม ตลอดจนมีคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคมของตนเอง คุณลักษณะและบทบาทที่พลเมืองดีพึงมี ได้แก่ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติที่จำเป็นเพื่อการอยู่ร่วมกันในสังคม บทบาทหน้าที่ของบุคคล และบทบาทหน้าที่ทางสังคมทั้งในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคม และฐานะที่เป็นพลเมืองของชาติ และในการสร้างคนให้เป็นพลเมืองดีนั้นจะต้องจัด เนื้อหาสาระของหลักสูตรให้เป็นการเตรียมบุคคลโดยการสร้างอุปนิสัยที่ดี มีวินัยในการทำงาน มีจริยธรรมที่ดีงาม และให้สามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านจิตใจและสติปัญญา เพื่อให้สามารถ ดำรงชีวิตได้ด้วยตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น และเห็นความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน

คาร์ตัน ศิริวิริยะกุล (2525) ได้ศึกษาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยทัศนะของครูประจำชั้นและผู้ปกครองในกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งคุณลักษณะที่จะศึกษาเป็น 6 ด้าน คือ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย ด้านเศรษฐกิจ ด้านอุปนิสัย บุคลิกภาพ ด้านสมาชิกที่ดีของครอบครัว และด้านความเป็นพลเมืองดีของชาติ ผลการวิจัยพบว่า ครูประจำชั้นและผู้ปกครองมีความคิดเห็นตรงกันดังนี้

1. ในด้านการเรียน คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ ขยัน ตั้งใจและมีความรับผิดชอบในการเล่าเรียน อยากรู้อยากเห็นและกล้าซักถามครูเมื่อไม่เข้าใจ

2. ในด้านสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย คุณลักษณะที่สำคัญมาก ได้แก่ มีร่างกายแข็งแรงและมีสุขภาพจิตสมบูรณ์ รู้จักโทษของยาเสพติด รู้จักป้องกันและรักษารสุขภาพ ส่วนตนและส่วนรวม

3. ในด้านเศรษฐกิจ รู้จักใช้ตลอดจนดูแลรักษาสินของและทรัพย์สินของตน

4. ในด้านอุปนิสัย บุคลิกภาพ ได้แก่ มีคุณธรรม มีความรักใคร่ สามัคคีต่อ หมู่คณะ มีความรับผิดชอบ มีหน้าที่การงาน มีความศรัทธายึดมั่นในศาสนาและใช้เป็นเครื่อง ก่อลมเกล่าจิตใจ

5. ในด้านสมาชิกที่ดีของครอบครัว ได้แก่ รักและใกล้ชิดสนิทสนมกับพ่อแม่ ญาติพี่น้อง ปรึกษาหารือญาติพี่น้อง พี่น้อง เมื่อมีปัญหา

6. ในด้านพลเมืองดีของชาติ ได้แก่ เคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย ภูมิใจ รักและเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และคุณลักษณะที่สำคัญปานกลาง ได้แก่ สนใจติดตามข่าวคราวความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของบ้านเมือง รักษาสาธารณสมบัติและพัฒนา บ้านเมืองให้สะอาด สวยงาม

ประเสริฐ กิติรัตน์ตระกูล (2526) ทำการวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์เนื้อหา หลักสูตรวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 เกี่ยวกับลักษณะความเป็น พลเมืองดี ผลการวิจัยพบว่า

ลักษณะความเป็นพลเมืองดีในเนื้อหาหลักสูตรวิชาสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1, 2, 3 คิดเป็นร้อยละ 42.04, 24.45 และ 33.49 ตามลำดับ และพบลักษณะความเป็น พลเมืองดีเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 10 ลำดับแรก คือ มีความรับผิดชอบ มีความจงรัก ภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์ มีจิตใจเป็นประชาธิปไตย ตระหนัก สนใจและมีส่วน ร่วมทางการเมือง รักษาระเบียบวินัย รู้จักใช้และสงวนรักษาสาธารณสมบัติ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความเสียสละและเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มีสติ-สัมปชัญญะ มีความ ภาคภูมิใจในความเป็นไทย ใฝ่หาความรู้และความจริง

ปรีชา วิหกโคต (2527) ได้ทำการสำรวจลักษณะนิสัยขั้นพื้นฐานที่จำเป็นในการ ทำงานของเยาวชน จากการวิจัยพบว่า ลักษณะนิสัยในการทำงานของนักเรียนที่เป็นอยู่จริง ในสภาพปัจจุบัน โดยพิจารณาแก่นักเรียนตามระดับการศึกษาออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้คือ ประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้นและมัธยมศึกษาตอนปลาย แล้วพบว่า ลักษณะนิสัยในการทำงาน ของนักเรียนทั้ง 3 ระดับ โดยทั่ว ๆ ไป อยู่ในเกณฑ์ดีพอใช้และมีลักษณะนิสัยที่ควรปรับ บรุงเหมือนกันทั้ง 3 ระดับคือ การรู้จักใช้เทคนิควิธีการใหม่ ๆ การรู้จักคัดแปลงเพื่อให้ เหมาะสม ความคิดริเริ่ม ความประณีตเรียบร้อย และสำหรับระดับประถมศึกษา ยังมีความ ประหยัดและความรับผิดชอบที่ควรต้องปรับปรุงอีกด้วย และเพื่อสอบถามถึงลักษณะนิสัยพื้นฐาน

ที่จำเป็นในการทำงานของนักเรียนที่นักเรียนควรจะมีเป็นคุณสมบัติประจำตัวในการทำงานต่อไปในภายหน้า พบว่าลักษณะนิสัยที่นักเรียนทั้ง 3 ระดับควรมีอย่างยิ่งคือ ความสามัคคี และความตรงต่อเวลา และสำหรับระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้นควรมีลักษณะนิสัยในเรื่องความสะอาดและการรู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นด้วย ส่วนมัธยมศึกษาตอนปลายควรมีลักษณะนิสัยในเรื่องความอดทนและความภาคภูมิใจในการทำงานเพิ่มขึ้น ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบลักษณะนิสัยในการทำงานนี้ระหว่างสภาพที่เป็นจริง

สิงห์เชษฐ์ มีรัมย์ (2534) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตามความต้องการของกลุ่มผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษาในเขตปริมณฑลกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะด้านความรู้พื้นฐานตามความต้องการของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษา คือ ความสามารถด้านการฟังและการพูดภาษาไทยโดยสามารถสื่อสารทำความเข้าใจกับผู้ร่วมงานและหัวหน้างานได้อย่างถูกต้อง รู้จักภัยอันตรายที่เกิดจากเครื่องจักร มีความรู้เบื้องต้นด้านงานอาชีพ มีความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นกลุ่ม คุณลักษณะด้านทักษะซึ่งแบ่งออกเป็นทักษะด้านกล้ามเนื้อตามความต้องการของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษาคือ ทำงานด้วยความละเอียด ประณีต เรียบร้อย ตามที่ได้รับมอบหมาย มีความสามารถในการทำงานเป็นกลุ่ม และประสานงานกับผู้อื่นได้อย่างรวดเร็ว สามารถนำความรู้ที่มีอยู่ไปใช้ในการพัฒนาการทำงานของตนได้ ส่วนทักษะการคิด คือ รักความก้าวหน้าในการทำงาน และมีทัศนคติที่ดีในการปฏิบัติงาน สำหรับคุณลักษณะด้านคุณธรรมและจริยธรรมตามความต้องการของผู้ประกอบการอุตสาหกรรมและครูประถมศึกษา คือ มีความตรงต่อเวลา มีความซื่อสัตย์สุจริตต่อตนเองและผู้อื่น มีวินัยต่อตนเอง และยึดมั่นต่อกฎระเบียบของโรงเรียนโดยเคร่งครัด มีความขยันในการทำงานอย่างสม่ำเสมอ รู้จักรับผิดชอบต่อหน้าที่ของตน รู้จักให้ภัยและไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น

งานวิจัยในต่างประเทศ

ในปี 1969 คาร์รอล ลี อิงเกิลฮาร์ด (Carrol Lee Englehart, 1970) ได้ทำการวิจัยเรื่อง The Common School and the Ideal Citizen-Iowa, 1876-1962 ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลจากรายงานและสิ่งตีพิมพ์ของ Iowa Department of Instruction และ Iowa State Teachers Association ตลอดจนบันทึกคำปราศรัย สิ่งพิมพ์ของ

นักศึกษาแห่งรัฐไอโอวา วารสารของโรงเรียนและแบบเรียนที่ใช้ในรัฐไอโอวา ผลของการวิจัยพบว่า นักศึกษาแห่งรัฐไอโอวามีความเชื่อว่าโรงเรียนเป็นแหล่งสำคัญของสังคมที่จะช่วยถ่ายทอดอุดมคติเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี มีความเชื่อมั่นในคำสอนของศาสนาและโรงเรียนต้องร่วมมือกับสถาบันอื่น ๆ ในการปรับปรุงสังคม สร้างความก้าวหน้าความเป็นระเบียบแก่สังคม

ชาร์ล คักลาสแคร์รี่ (Cary, 1970) แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด ได้ทำการวิจัยเรื่อง "Education for Citizenship U.S.S.R." เป็นการวิจัยเกี่ยวกับปัญหาการฝึกอบรมความเป็นพลเมืองดีแก่เยาวชน โดยการจัดการสอนในโรงเรียนของรัสเซีย โดยเฉพาะในระดับประถมศึกษา และมีธยมศึกษา วิธีที่ใช้ในการวิจัยคือ การศึกษาวิเคราะห์แบบเรียนวัสดุสิ่งพิมพ์ที่ได้จากหน่วยงานมาจากผู้วิจัย ได้เข้าใจเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีของรัสเซีย พลเมืองจะต้องมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน จะต้องผูกพันกับรัฐบาล นักเรียนจะมีความคิดไปในทางที่กำหนดกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อเด็ก รัฐบาลจึงพยายามอบรมกลุ่มเพื่อนให้เป็นไปในทางที่กำหนดไว้

อีเวลิน พี อีวานส์ (Evans, 1975) ได้ศึกษาความคาดหวังของผู้ปกครองต่อเด็กในระดับประถมศึกษาในด้านเศรษฐกิจ บุคลิกภาพมนุษยสัมพันธ์ และวิชาการ พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างความคาดหวังของผู้ปกครองผิวดำกับผู้ปกครองผิวขาว คือ ผู้ปกครองผิวดำต้องการให้เด็กรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ พัฒนาสุขนิสัย รู้จักเล่นอย่างยุติธรรมและรู้จักกำหนดเวลาของตน ส่วนผู้ปกครองผิวขาวเน้นในด้านความต้องการให้เด็กรู้จักใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ นอกจากนี้ผู้ปกครองที่มีสถานภาพต่างกันมีความคาดหวังเกี่ยวกับคุณลักษณะของเด็กแตกต่างกันดังนี้

ในด้านพื้นฐานการศึกษาของผู้ปกครอง ผู้ปกครองที่มีระดับการศึกษาต่ำต้องการให้เด็กรู้จักใช้จ่ายอย่างฉลาด รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ และรู้จักฝึกปฏิบัติสุขนิสัย ส่วนผู้ปกครองที่ได้รับการศึกษาสูงต้องการให้เด็กรู้จักประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนมาและมีความสามารถในการอ่าน

ในด้านขนาดของครอบครัว ผู้ปกครองในครอบครัวขนาดใหญ่ต้องการให้เด็กรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด รู้จักสร้างตัว รู้จักใช้สิทธิ พัฒนาความรับผิดชอบ ปรับปรุงสังคม และรู้จักแบ่งเวลา ส่วนผู้ปกครองในครอบครัวขนาดเล็กเน้นให้เด็กมีความสามารถในการอ่าน

ในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็ก ผู้ปกครองของเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ของการเรียนต่ำ ต้องการให้เด็กรู้จักใช้จ่ายอย่างประหยัด และรู้จักสร้างตัวมากกว่าผู้ปกครองของเด็กที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง

ในด้านเพศ ผู้ปกครองที่เป็นชายเน้นในเรื่องต้องการให้เด็กประหยัดในการใช้จ่ายมากกว่าผู้ปกครองที่เป็นหญิง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย